

Moğolların Güneydoğu Asya Devletleri ile Siyaseti

Kubilay ATİK *

Öz: Moğol İmparatorluğu Cengiz Kağan'dan itibaren hızlı bir genişleme siyaseti sürdürmüş ve kısa süre içerisinde o güne dek görülen en büyük imparatorluk olmayı başarmıştır. Her ne kadar Moğol imparatorluğunun beşinci kağanı olan Kubilay döneminde bu genişleme yavaşlamış gibi görünse de aslında bu dönemde de Moğol askerî ve diplomatik seferleri devam etmiştir. Dünyada da Moğol imparatorluğu ile ilgili en az dikkat çeken alanlardan olan Moğol İmparatorluğunun Güneydoğu Asya siyaseti Türkiye'de de hemen hiç dikkat çekmemiştir. Son dönemde Moğol İmparatorluğuna ve Moğol tarihine olan ilginin artmaktadır. Ancak bu ilgi genellikle İran, Rusya, Batı Asya sahası ve Orta Asya ile sınırlı kalıp Doğu ve Güneydoğu Asya'da Moğol İmparatorluğunun faaliyetleri ne yazık ki yeterli ilgiyi görmemiştir. Bu çalışma Moğol İmparatorluğu ve Yuan hanedanının Güneydoğu Asya'daki devletlere karşı güttüğü askerî, siyasî ve ekonomik siyaseti inceleyerek açıklamayı amaçlamaktadır. Moğollar Güneydoğu Asya'da da tıpkı diğer bölgelerde olduğu gibi gerektiğinde askerî güç kullanmaktan çekinmemişlerse de Güneydoğu Asya siyasetlerini daha çok diplomatik ilişkiler şekillendirmiş, askerî seferlere diplomasi başarısız olduğunda başvurulmuştur. Ayrıca Moğol seferlerinin özellikle Hindicininde Tay kabilelerinin güneye göçü gibi kalıcı sonuçları da olmuştur. Bu çalışma temel olarak Güneydoğu Asya ve Çin kaynakları ile konu ile ilgili araştırmalara dayanılarak hazırlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Moğollar, Yuan Hanedanı, Vietnam, Kamboçya, Malezya, Singapur, Çin, Myanmar*

Policy of the Mongols Towards South East Asian States

Abstract: The Mongol Empire pursued a vigorous expansion policy beginning with Jinggis Qaghan and succeeded in becoming the largest empire on earth to that date. Although this expansion process seemed to have subsided by the time of Khubilay, the fifth Mongol Qaghan, the military and diplomatic endeavors of the empire, in fact, continued all fronts. The South East Asia policy of the Mongols has received little attention in Turkey as well as the world academia. It is encouraging to

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Tarih Bölümü e-posta: kubilayatik@gmail.com.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7657-6645>

Gönderim Tarihi: 20 Aralık 2020, Kabul Tarihi: 25 Aralık 2020

see a recent renewal of interest on Mongol history and the Mongol Empire. However, this interest is focused on Iran, Anatolia, other parts of West and Central Asia, and the interest on Mongol conquests and empire in East and South East Asia is unfortunately rather limited in Turkey. This article aims to examine the military, diplomatic and economic policies of the Mongol Empire and the Yuan dynasty in South East Asia. Although the Mongols did not hesitate to utilize military might in South East Asia as elsewhere, their South East Asia policy was rather shaped by diplomacy. They resorted to military action when diplomacy failed. These Mongol campaigns in South East Asia had enduring affects, particularly in Indochina, such as the southward migration of the Thai tribes as well. This study was written using the Chinese and South East Asian primary sources and the secondary research on the field.

Keywords: *Mongols, Yuan Dynasty, Vietnam, Malaysia, Cambodia, Singapore, China, Myanmar*

Giriş

Moğollar her ne kadar daha ilk çağlardan itibaren Türkler ve Tunguzlar ile birlikte Doğu Asya bozkırlarının en etkili halklarından olsalar da Türkler ve Tunguzların aksine devlet kurma ve devlet idaresi konusunda 12. Yüzyıla kadar etkili olamamışlar, genellikle parçalı boylar ya da boy birlikleri halinde Türk ya da Tunguz ve bazen de Proto-Moğol Kitanlar gibi diğer grupların kurdukları devletlerin idaresi altında yaşamışlardır. Köktürk ve Uygur kağanlıklarının yıkılması Kitanlara kendi devletlerini kurma şansı vermiştir. Kitanların kurduğu Liao Devletini ise Cürçenlerin yıkması ve Kitanların yerine geçen Cürçenlerin İç Asya'dan çok Çin ile ilgilenmeleri Moğollara güçlenme fırsatı vermiştir. Cürçenlerin iç karışıklıklar nedeniyle İç Asya'da yürüttükleri böl-parçala-yönet siyasetinin kontrolünü yitirmeleri Kitanlar ve Cürçenler'den sonra Moğollara da kendi devletlerini kurlmaları için uygun ortamı sağlamıştır. Aslında Cengiz¹ Kağan'dan önce büyük dedesi Ambakay ve babası Yesügey Bahadır da Moğolları birleştirmeyi

¹ Bu yazıda, Cengiz ve Kubilay gibi dilimizde yerleşmiş isimler dışındaki Moğol özel isimleri Moğolca telaffuzlarına göre yazılacaktır. (örn.: Mengü değil Möngeke, Hülagü değil Hüleğü vs.). Bunun nedenlerinden ilki dünyadaki genel literatüre uyum sağlamak ve okuyucunun gerektiğinde diğer dillerde de ilgili kişiler hakkında araştırma yapabilmesine kolaylık sağlamaktır. Diğer neden ise, her ne kadar Türkler ile tarihsel ve kültürel yakınlıkları olup, Kubilay, Cengiz, Timuçin gibi isimler önce Türkçe'den Moğolcaya geçip daha sonra geri alınmışsa da Moğol olan şahsiyetlerin isimlerinin kendi dillerine uygun bir şekilde transkripte edilmesi uygun olacaktır.

denemişlerdi ve 12. Yüzyılın başlarından itibaren İç Asya bozkırında Kitanların bıraktığı boşluğu doldurmak için farklı gruplar mücadele halindeydi. Ancak bu mücadeleden sonunda Cengiz kağan galip çıkarak yalnız Doğu Asya'daki göçebe boyları değil tüm Avrasya bozkırındaki göçebeleri birleştirmeyi başarmıştı. Cengiz Kağanın ardılları ise Avrasya bozkırının çevresindeki yerleşik bölgeleri fethederek imparatorluğu genişletmeye başladılar. Bu genişlemede üç yerleşik bölge önemli ekonomik ve insan kaynağıyla imparatorluk için vazgeçilmezdi. Bunlar sırasıyla Çin, Orta Asya ve İran'dır. Orta Asya'nın fethi Cengiz Kağan döneminde tamamlanırken İran'ın fethi ardıllarına kalmış, Çin ise kırk yıllık bir mücadelenin sonunda beşinci Moğol Kağanı Kubilay döneminde tamamen fethedilmiştir. Çin fethedilmesinden sonra ekonomik büyüklük, nüfus ve üretim açısından imparatorluğunu geri kalanının tamamından daha büyük olduğu için kaçınılmaz olarak İmparatorluğun güç çekim merkezi haline almıştır. Nitekim Güyük Kağan'dan sonra yaşanan hanedan değişikliği ile Kağanlığın Ögedey ulusundan Toluy ulusuna geçmesi ve Toluy ulusu içerisindeki mücadelede Kubilay'ın ağabeyi Arık Böke'ye üstünlük sağlamasında da Çin'den gelen desteğin etkisi büyüktür. Moğollar Hindistan'daki Delhi Sultanlığı haricinde Asya'da Batı yönünde ilerleyerek Anadolu Selçuklu Devleti ile batıda Macaristan'a kadar gitmelerine rağmen Moğol imparatorluğunun hem Toluy ulusunun ana merkezinin Moğolistan ve Çin olması hem de Çin'in imparatorluğun temel zenginlik merkezi haline gelmesi nedeniyle Doğu Asya merkezli bir politika güdülmeye başlandı. Elbette Moğolların tamamen Doğu Asya'ya odaklandıklarını söylemek yanlış olur (Atik, 2018: 31). Nitekim hanlıklara ayrıldıktan sonra da Kağan unvanıyla en azından sözde üstünlüğünü tanıyan ve kendisiyle direk savaş halinde olmayan Altın Orda ve İlhan devletleriyle ilişkilerini Çağatay ve Ögedey ulusları ile olan savaşlara rağmen sürdürmüştür. Nitekim Kubilay Kağan'ın korumaları Kıpçak Türkleri, Alan ve Ruslardan oluşmaktaydı ki Yuan kaynakları da Altın Orda ve İlhanlı hakkında en az İran ve Rus kaynakları kadar ayrıntılı bilgiler içerir (Atik, 2016:8-13). Ancak özellikle ağabeyi Arık Böke ve amcası Ögedey'in büyük torunu Kaydu'nun Ögedey ulusunun başına geçmesinden sonra Kaydu ile uzun süren savaşlar nedeniyle Moğol birliği büyük oranda

yıpranmıştır (Biran, 2013: 47). Ayrıca kısa süreli *pax-mongolica*² sayesinde canlanan ipek yolu ticareti de Kubilay ve ardılları için önem kazanmıştır. Kaydu ve ardıllarının Orta Asya yolunu kapatması sonucunda Güneydoğu Asya, Kubilay ve ardılları için İlhanlar ve diğer bölgelerle olan iletişim kanalları ve ticaret için daha da büyük önem arz etmeye başlamıştır (Allsen 2004:27). Kitan Liao ve Tangutların kurduğu Xi Xia sonra Cürçenlerin kurduğu Jin devletleri kuzey ve batı yollarını kapatınca giderek daha fazla güneydeki limanlar üzerinden Güneydoğu Asya ülkeleriyle ticaret ve ilişkilerini arttırmış ve bir deniz ipek yolu inşa etmiştir (Aida, 1982:91). Benzer şekilde Kubilay Kağan'dan itibaren aynı zamanda Yuan imparatoru olan Moğol Kağanları da Güneydoğu Asya'da bir takım askerî, siyasî ve ticari faaliyetlerde bulunmuşlardır ki özellikle Kuzey Çin'i Cürçenlere yitirdikten sonra büyük oranda denizci bir devlete dönüşen Song Hanedanının bile girişmediği denizasıırı seferlere girişmişlerdir (Lo, 2012: 85). Moğolların Güneydoğu Asya'daki Devletler ile olan ilişkileri ve deniz ipek yolunun gelişimi Moğol tarihiyle ilgili olduğu kadar Güney Doğu Asya tarihi için de önemlidir. Moğol tarihine genel yaklaşım ne yazık ki Türkiye'de de Moğolların askerî seferleri üzerine odaklanmaktadır. Genellikle Moğolların yalnızca savaştan anlayan ve çok fazla siyasî ya da idari işlerden anlamayan yabancılar olduğu görüşü biraz yumuşatılmış olarak tarih yazımında sürdürülmektedir. Oysa Moğolların Dai Viet, Champa ve diğer Hindicini ülkeleri ile olan ilişkilerinde temel hedefi yağma, yıkım ya da ganimet ve esirler elde etmek değildi. Bu yönüyle Moğolların Güneydoğu Asya politikası özel bir yere sahiptir denilebilir.

Dai Viet ve Champa

Çin'in fethi, Kore'nin Moğol sistemine dahil edilmesinden sonra Kubilay Kağan gözünü güney sınırına dikmiş ve Dai Viet Krallığı başta olmak üzere Hindicini devletlerinin de Moğollara itaat etmesini istemiştir. Ancak Japonya'dan farklı olarak Vietnam'daki Dai Viet krallığından Moğol hakimiyetini tanınmasını, gönderdiği Darugaçılara (Türkçe'de Baskak olarak da geçen bu memurlar vali görevlerine yakın yöneticilik ve vergi toplama yetkilerine sahiptiler)nüfus sayımı ve vergi toplamalarında

² Pax-Mongolica/Moğol Barışı, Moğol imparatorluğu döneminde ilk Moğol fetihleri sonrasında Avrasya bozkırı, İpek Yolu ve Asya'nın büyük bölümünü içine alan bir coğrafyada yaşanan görece savaşız ve serbestçe ticaret ve seyahat yapılabilen dönemi belirtmek için kullanılan bir terimdir.

yardımcı olmalarını, haraç ve asker göndermelerini istemiştir (Ngo, 1986: 102). Bugünkü Vietnam'a da adını veren Dai Viet Krallığı aslen Çin'in güneyindeki Fujian'den buraya gelen Chen (陳, Vietnamca Tran) ailesi tarafından yönetilmekteydi. 1127 yılında Dai Viet'e yerleşen bu aile 1226 yılında ülkeyi yöneten Ly hanedanını devirerek ülkenin yönetimine geçmişlerdi (Chen, 2011: 219). Bu nedenle Moğollar Dai Viet'e bu ultiyatomu gönderdiklerinde Tran hanedanı henüz görece güçsüz ve yeni kurulmuş bir hanedandı. Her ne kadar Moğollar ile Song hanedanı arasındaki savaşlarda taraf olmak istemeseler de Song hanedanı taraftarları hem savaş sırasında hem de savaştan sonra Dai Viet'e ve güneyindeki Champa krallığına sığınmışlardı (Chen, 2011: 221). Üstelik son Song imparatoru ilan edilen küçük bir çocuk ve onu yanında tutan Song taraftarı askerler de son direniş noktaları olan Fujian'den buradaki Müslüman valinin Moğol tarafına geçmesiyle donanmayla Dai Viet'e sığınarak orada daha önce kaçan Song taraftarlarıyla güç toplayıp geri dönme planı ile yola çıkmışken Hainan adası açıklarında Moğol donanması tarafından yakalanmışlardı (Lo, 2012: 81). İlk başlarda bu savaşta taraf olmak istemeseler de Song hanedanından sığınmacı olarak gelen bürokrat ve askerler yeni kurulan ve Çinli ailelerce yönetilen Dai Viet ve Champa'da giderek daha etkili roller oynamaya başlamışlardı (Chen, 2011: 222). Bu iki devlet de kendilerine gelmiş yetişmiş insan gücünden son derece memnun olsalar da Song hanedanı ile doğrudan müttefik de olmadılar. Ancak yine de 1258 yılında Moğol ordusu en ünlü generallerinden Sübütey ve oğlu Uryangkadai komutasında Dai Viet'e karşı sefer düzenledi. Yapılan savaşta Dai Viet ordusu savaş filleri ile Moğolların karşısına çıkınca Moğollar fillerin ayaklarına ok attılar. Korkan filler geri dönerek Dai Viet ordusunu ezdi ve paniğe neden oldu. Devam eden çatışmalarda Moğol ordusu Dai Viet ordusunu hezimete uğrattırırken kral Tran Thai Tonh kaçarak başkenti boşalttı ve bir adaya çekildi (Ngo, 1986: 102). Bir oğlu ölen ve başkentini Moğollar işgal eden kral Tran Thai Tong Moğolların üstünlüğünü kabul ederek haraç vermeyi kabul etti ve tahttan inerek yerine oğlu Tran Hoang'ı geçirdi. Ancak Dai Viet'e yapılan bu seferler aslında Möngke Kağan'ın Song hanedanına karşı yaptığı seferin bir parçasıydı (Allsen, 1986: 502). Bu nedenle bu seferin güney kolunun başında olan Kubilay Kağan'ın asıl hedefi Dai Viet'i fethetmek değil Song hanedanına desteğine engel olmaktı (Atik, 2018: 32). Nitekim yeni Dai Viet kralının diğer ülkelerin

krallarından farklı olarak kendisinin Moğol başkentine giderek biat ettiğini bildirmesi yerine aile üyelerini rehin olarak göndermesine de izin verildi. Ancak Dai Viet'in güneyindeki Champa krallığında durum farklıydı. Her ne kadar Dai Viet ile birlikte Moğollara biat etmişse de bu göstermelik bir hareketti ve rehine ya da ciddi bir haraç göndermemişlerdi. Ayrıca doğudan sınırları olmamasının rahatlığıyla Song hanedanından kaçanlara da kucak açmaya devam etmişlerdi (Chen, 2011: 225). Üstelik Dai Viet'e yapılan seferin de yalnızca Song Hanedanını güneyden çevirmek için yapılan hareketin bir parçası olması nedeniyle Dai Viet'te de kalıcı bir Moğol varlığı kurulmamıştı.

Günümüzdeki Vietnam'ın güney bölgesine hâkim olan Champa krallığı bir dönem Kimmer İmparatorluğunun yönetimi altına girdikten sonra bağımsızlığını kazansa da aslında güçlü bir bölgesel devlet değildi. Champa'nın asıl önemi Çin ile Güneydoğu Asya'daki devletler arasındaki deniz yolu üzerindeki stratejik öneminden gelmekteydi. Kubilay Kağan ağabeyi Möngke Kağanın ölümünü takip eden taht mücadelelerinde bir diğer ağabeyi Arık Böke'ye galip gelerek Kağan olduktan sonra Japonya seferlerini düzenlemişse de buradaki başarısızlıklardan sonra gözünü güneye çevirmişti. Aslında Qin hanedanından başlayarak tüm Çin hanedanlarının genel stratejisi Kuzeylerindeki komşularının güçlenmesini engellemek ve güney yönünde genişlemek olmuştur. Kubilay Kağan ve ardılı olan Yuan imparatorları da Kuzey ve Batıdaki diğer Moğol hanlıklarının güçlenmesini engellemek için önce Arık Böke sonra Kaydu ile mücadele ederken Dali (Günümüzde Yunnan), Dai Viet, Burma, Champa, Cava gibi Tang döneminde Çin egemenliğine tam olarak girmeyen (Dai Viet bir dönem Annam vilayeti olarak Tang Hanedanının parçasıydı) bölgelere genişleme amacı gütmüştür (Zhang, 2006: 26). Champa özellikle Güneydoğu Asya'daki ada devletlerine karşı yürütülecek askerî ya da diplomatik bir sefer için aynen Kore gibi stratejik bir öneme sahipti. Bunun farkında olan Kubilay Kağan ilk başta Champa krallığını savaştan kendisine biat etmeye çağırarak, Champa kralı V. İndravarman Yuan hanedanına haraç göndererek biat etmişse de oğlu Harijit Champa krallığına sığınan Song Hanedanı taraftarlarının etkisinde kalarak Moğol elçilerini tutuklatmıştır (Lieberman, 2003: 139). Bu elçiler aslında Kubilay Kağan'ın 1281 yılında Japonya seferlerindeki başarısızlık üzerine Güneydoğu Asya'ya sefer düzenleme fikrinden vazgeçirilerek elçi

gönderilmesine ikna edilmesi üzerine Malabar başta olmak üzere bölgedeki irili ufaklı krallıklara gönderilmişti (Atik, 2020: 85). Ancak Moğol elçileri He Zizhi, Jie Hangfu ve Yu Yongxian adlı Moğol elçilerinin tutuklanması üzerine daha önce sefer düzenlemekten vazgeçirilen Kubilay Kağan sefer düzenleme kararı almıştır (Bo, 2016: 98). Kubilay Kağan Sögetü adlı komutanını Champa krallığına karşı sefere gönderir (Sugiyama, 2013: 63). Ancak Japonya seferlerinde büyük kayıplar vermiş olan Moğollar çok sayıda gemi bulamazlar. Buna rağmen Moğol generali yanındaki az sayıda askerle çıkarma yapar. 1283 yılında Champa kıyısına inen Moğollar çıkarma yaptıkları yerde konuşlanmış askerlerle karşılaşılır (Lieberman, 2003: 305). Çok sayıda fil ve mancınık ile Moğollara saldıran Champa askerleri yenilerek dağılırlar. Burada Champa askerlerinin bıraktığı erzakın yeterli olduğunu gören Moğollar destek ve lojistiği beklemeden başkent Vijaraya'ya doğru hareket ederler. Champa kralı başkentten kaçarak ormana saklanır (Shiro, 1998: 103). Champa ordusu Moğollara kayıplar verdince Moğollar yeniden çıkarma yaptıkları kıyıya dönerek burada destek kuvvetlerini beklemeye karar verirler. Bu arada Kimmer kralına da elçiler gönderilir. Ancak bu elçiler tutuklanır. Moğolların gönderdiği takviye birlikleri Dai Viet Krallığı üzerinden karadan ve donanma ile denizden gelecektir. Daha önce Moğollara biat etmiş olan Dai Viet kralı tahttan inmiştir. Oğlu Nhan Tong ise Moğollara biat etmiş olmasına rağmen vazgeçerek hem haraç göndermemiş hem de Moğolların krallığından geçmelerine izin vermemiştir (Huy, 1998: 56). Bunun üzerine Kubilay oğlu Togon'u büyük bir ordu ile Vietnam'a gönderir. 1284 yılında Vietnam'a giren Moğol ordusu güneyden de donanma ile çıkarma yaparak çevreleme harekâtına girişmiştir. Ancak 1285 yılına gelindiğinde Moğollar erzaklarının tükenmeye başlaması ve Vietnamlıların gerilla savaşı ile Moğolları ormanda pusuya düşürmeleri sonucu başkenti almalarına rağmen daha fazla ilerleyememişlerdir. Güneyden hareket eden Sögetü ise ilk başlarda büyük bir direnişle karşılaşmamasına rağmen daha sonra arkasından gelen Champa kuvvetleri ile çatışmak zorunda kalmıştır. Ayrıca Vietnamlılar Champa ile müttefik olarak Sögetü'nün kuvvetlerini kısıp almışlardır. Moğollar geri çekilmek zorunda kalmış bu arada çok sayıda kayıplar vermişlerdir (Su, 1983: 205). 1286 yılında Kubilay daha önceki seferde kendisine sığınan prens Tran İç Tac'ı Dai Viet kralı ilan etti. Böylelikle Dai Viet tahtına

kendisini destekleyen birisini çıkarmak amacındaydı 1287 yılında oğlu Togon kumandasında bir orduyu tekrar Vietnam'a gönderdi. Ancak bu sefer de daha öncekilere benzer nedenlerle başarısız oldu. Kubilay Kağan son bir sefer yaparak kendi himayesindeki prens Tran Ich Tac'ı tahta çıkarmak istediye de ömrü yetmeyerek vefat etti (Sugiyama, 2013: 201). Kubilay'ın ölümünden sonra Moğol Kağan'ı olan Temür, Dai Viet'e karşı daha fazla sefer düzenlememe kararı aldı ve elçiler göndererek kralın kendisine biat etmesini istedi. Kral tekrardan sağlık sorunlarını ileri sürerek Moğol sarayına gitmediyse de altından yapılmış bir heykeli hediye olarak gönderdi ve Moğollar ile uzun süren savaşların kendisine de yarar sağlamayacağını anlayarak Moğollarla haraç ilişkisine girerek biat etti (Shiro, 1998: 92). Dai Viet'i takiben Champa kralı da 1305 yılında elçiler göndererek Moğollara bağlılığını bildirdi ve haraç göndermeye başladı (Su, 1983: 302). Bu politika değişikliğinde Temür'ün artık dedesi Kubilay Kağan'ın politikalarını gütmemesinin yanı sıra kendisinin ve ardıllarının giderek daha fazla bir Moğol Kağan'ından Çin İmparatoruna dönüşmesinin de etkisi büyüktür. Göstermelik de olsa bir kurultayda tüm Cengizozoğullarını toplamadan kağan olan ilk Moğol olmasının yanı sıra dedesi Kubilay'dan kalan boş hazine nedeniyle daha fazla dış seferlere girişmeyen Temür Dai Viet ve Champa ile ticaret temelinde ilişkilere girişmiş ve Song hanedanı döneminde son derece gelişmiş olan ve devlet hazinesinin önemli bir gelir kaynağı olan deniz ipek yolunu geliştirmeye çalışmıştır (Lo, 2012: 109). Bir kurultayda seçilmemesi nedeniyle göstermelik bir kağan unvanına sahip olduğunun bilincinde olan Temür bu nedenle dedesi Kubilay gibi diğer Moğollara kağan olarak gücünü kanıtlamaya da girişmemiş ve Ögedey ve Çağatay ulusları ile barış yapmıştır. Bu durum ise Yuan hanedanı ile Dai Viet ve Champa arasındaki ilişkilerin bir düzene oturmasını sağladığı gibi Dai Viet krallığının Tran hanedanı yönetiminde daha fazla istikrar kazanarak bölgede önemli bir güce dönüşmesini sağlamıştır.

Pagan

Bugün Burma ve Myanmar adlarıyla anılan bölgede 250 yıl ayakta kalan Pagan İmparatorluğu vardı. Moğollar Mönge Kağan döneminde Song İmparatorluğuna karşı yaptıkları sefer sırasında ilk kez 1271 yılında Dali Krallığına karşı Kubilay komutasında girdiklerinde Pagan İmparatorluğuna da elçiler göndermişlerdi.

Pagan imparatoru (Maharaca) Naratihapat her defasında Moğol elçilerini geri çevirdi ve Moğollara haraç vermeyi ya da biat etmeyi reddetti. Sonunda Kubilay Kağan olduktan ve Song hanedanının fethini tamamladıktan sonra Dai Viet, Champa ve Kimmer krallıkları ile birlikte Pagan'a karşı da önce elçiler gönderip daha sonra ordu gönderdi (Kazazoe, 1977: 182). Dai Viet ve Champa krallarından farklı olarak Maharaca Naratihapat Moğollara karşı direnmenin faydasız olduğunu anladı ve 1285 yılında anlaşmaya vardı. Bunda Dai Viet ve Champa'dan farklı olarak Pagan Maharacasının yüzyıllardır kuzeyindeki Çin ile tampon oluşturan Dali krallığının kaderini paylaşmak istememesi olabilir. Dali krallığı bugünkü Çin'in Yunnan eyaletinde kurulmuş olan son derece güçlü bir krallıktı bölgede hala yaşayan Hmong (Çince Miao) ve Tay (Çince Zhuang) gibi yerli halklar tarafından kurulmuş olan bu krallık Moğollara karşı direnmiş, Kubilay komutasındaki Moğollar Song hanedanını güneyden çevreleme amaçları karşısında kendilerine direnen bu krallığı yendikten sonra yüzyıllardır krallığı yöneten Duan hanedanının yerine valiler atayarak tarihinde ilk kez bir daha ayrılmamak üzere bu bölgeyi Çin'in bir parçası haline getirmişlerdir. Bu durumda Moğol imparatorluğu ve işgal etmesi durumunda Moğollar ile birlikte gelecek Çinli ve diğer göç dalgaları önünde bir tampon kalmayan Pagan ayrıca iç çekişmelerle de güçsüz duruma düşmüştü. Bu nedenlerden ötürü Maharaca Moğollarla anlaşmışsa da 1287 yılında öldürülmüş ve Burmalıların Türkler anlamında Taruk adını verdiği Moğollar da Pagan'ın kuzey bölgelerini kalıcı olarak işgal etmiş, orta bölgelerine de ilerlemişlerse de başarılı olamamışlardır. Pagan krallığı bu dönemde Dai Viet'ten farklı olarak parçalanma arifesindeydi. Nitekim Kubilay Kağan daha kağan olmadan önce ağabeyi Möngke'nin emri ile Pagan'ın kuzey komşusu olan ve Pagan kadar eski bir krallık olan Dali Krallığını (eski adı Nanzhao) fethetmiş, bir süre daha Duan ailesinden kralların yönetmesine izin vermişse de daha sonra bölgeye Müslüman bir vali atayarak burayı bugünkü adı olan Yunnan vilayetine çevirerek Çin'in bir parçası haline getirmiştir (Atik, 2018: 20). Pagan krallığı da aynı duruma düşebilecekken ancak 1281-83 ve 87'de Kubilay 1301 yılında da torunu Temür Kağan tarafından düzenlenen Burma seferleri Moğollara kalıcı toprak kazanımı sağlamamıştır. Daha önce aldıkları kuzey bölgelerinden de çekilen Moğollar Pagan'ı ve güneydeki limanları alamayacaklarını anlayarak Pagan'ın

kendilerine biat etmesi ve hatırı sayılır bir haraç ödemesi ile yetinmişlerse de Maharaca Naritapat'ın ölümünden sonra krallığın başına oğlu Kyawswa geçmişse de Pagan imparatorluğu parçalanarak dağılmıştır (Lieberman, 2003: 192). Moğollar ise bölgedeki en güçlü devlet olan Pagan'ın dağılmasından sonra ortaya çıkan otorite boşluğundan yararlanarak bölgeyi fethetmiş, ancak bölgeye Moğollarla birlikte gelen Tay kabilelerinin krallıklar kurmalarına göz yumarak onları güçlendirmiş ve Çin ile diğer devletler arasında Tay krallıklarından bir tampon bölge oluşturmuşlardır (Grimm, 1961:5). Moğollar için aslında Güneydoğu Asya devletleri Çin ya da Orta Asya ile karşılaştırıldığında daha ikincil planda kalan bir bölgeydi. Bu dönemde Kubilay ve ardılı Temür dönemlerinde bölge devletlerine karşı yapılan seferlerin temel amacı daha önce de açıklandığı gibi içerideki Moğol ve Çinli tebaanın gözünde yönetimlerini meşrulaştırmaktı. Bu nedenle Moğollar Pagan seferlerinde Pagan ordularını defalarca yenmelerine rağmen ancak Kuzey Pagan'ı kısa süreli yönetim altına almış, güneye doğru daha fazla hareket etmemiştir.

Ada Devletleri

Moğol imparatorluğunun Asya'daki tarihlerinin az bilinen bir başka yönü ise güneydoğu Asya'daki ada devletleri ile olan ilişkileridir. Bunun nedenlerinden birisi tarihçilerin Moğollar söz konusu olduğunda genellikle siyasî tarihe ve askerî seferlere odaklanmasıdır. Kubilay Kağan'ın başarısız olan Cava seferi haricinde Yuan hanedanının bölgedeki ada devletleri ile olan ilişkileri genellikle ticaret ve diplomasi odaklı olmuştur. 1292 yılında elçi olarak gönderilen Meng Qi'nin Cava'daki Singasari kralı tarafından aşağılanması üzerine Kubilay Kağan 1293 yılında çoğunluğu Fujian'li ve Jiangxi'li askerlerden oluşan bir ordu gönderir (Lo, 2012: 107). Ordunun bu kadar kısa sürede hazır olması ve Yuanshi'ya göre yirmi bin gibi görece küçük bir sayıdan oluşması acele verilmiş bir karar olduğunu ve fazla hazırlık yapılmadığını göstermektedir, Japonya seferine yıllarca hazırlanıldığı düşünülürse bu durumda iki ihtimal ortaya çıkmaktadır. İlki Moğollar artık her daim hazır bir donanma tutmaktadırlar ve kara gücü olmanın yanı sıra Japonya, Dai Viet ve Champa seferlerinden sonra donanma savaşını da öğrenmişler ve aldıkları ders karada olduğu kadar denizde de güçlenmeleri

gerektiğidir. İkinci olasılık ise görece az sayıda asker göndermelerinin nedeni bölgeyi fethetmek değil diğer Hindicini ülkelerinin kralları gibi ada krallıklarından en güçlüsünü korkutarak biat etmeye ikna etmektir, böylece diğer kralların da gönüllü olarak Yuan'e itaat edeceği ve İran'daki İlhanlar ile kapanan kara yoluna alternatif bir deniz yolunun ve bu yoldaki ticaretin güvence altına alınabileceğidir. Moğolların yıktığı Güney Çin'deki Song hanedanının donanmasında beş yüz binden fazla denizci olduğu ve bunların bir kısmı savaşlarda ölse de birçoğunun da Moğollara katıldığı düşünülürse, 2.000 Moğol askerince desteklenen yirmi bin Güney Çinli denizci az bir sayıdır. Son Song imparatorunun sığındığı ancak daha sonra Moğol tarafına geçerek imparatoru ve taraftarlarını kovan Fujian'ın Müslüman valisinin donanmasında bile yüz elli bin kadar denizcisi vardı. Moğolları yıkan Ming hanedanı döneminde Fujian civarında korsanlık yaparak Hollandalılardan Tayvan adasını alan korsan Chengkong'un elli bin civarı asker çıkarabildiği bilinmektedir (Atik, 2019: 19). Bu nedenle bu seferin de Pagan seferi gibi fetihten daha çok güç gösterisi ve yapılan hakareti yanıtsız bırakmama amacı güttüğü tahmin edilebilir. Yirmi bin kişilik bir kuvvet Singasari kralını yense bile bölgeyi uzun süre elde tutacak ya da yönetecek büyüklükte değildi. Ayrıca Moğolların at üstünde geniş alanlarda savaş stratejisi de bu ormanlık tropikal bölgelerde uygulanamazdı ve uzun süreli bir hakimiyetin mümkün olamayacağını farkında olan Kubilay Kağan zırhlı birlikler de göndermemiş, onun yerine bu iklime ve koşullara alışık olan Fujian'lı denizcilerden oluşan bir donanma göndermekle yetinmiştir. Nitekim bu sırada Cava'da iç savaş çıkmış, Moğolları bu iç savaşa çeken taraflar ise sonunda Moğolları da adadan kovarak eli boş göndermiştir (Delgado, 2008: 57). Bu savaştan sonra Kubilay Kağan bir sefer daha düzenlemek istemişse de ömrü vefa etmemiş sonraki Yuan imparatorları ise tekrar bölgeye sefer düzenleme gereği görmemiştir. Bunun yerine bölgede Moğolları yenerek güçlenen Majapahit İmparatorluğuna karşı bölgedeki Singapura ve benzeri küçük devletler ile ilişkiler kurularak bunlar desteklenmiş, yeni ortaya çıkan bu Malay krallıkları tıpkı Hindicininde ortaya çıkan Tay krallıkları gibi bölgede kalıcı olarak etnik ve dini yapıyı değiştirmeye başlamış ve Yuan hanedanı yıkılana kadar müttefik konumunda kalmışlardır. Bu politika Yuan hanedanına İlhan ve Hindistan'daki müttefikleri ile olan iletişim ve ticareti sürdürmelerine olanak tanırken

bölgedeki küçük krallıkların ise Majapahit tarafından yutulmasının önüne geçmiştir (Atik, 2020: 87). Bu dönemde Moğolların bölgedeki bir başka etkisi ise yükselen Malay krallıklarının yanında hızlanan İslamlaşma süreci olmuştur. Yuan hanedanı ile birlikte bölgede İslamlaşmanın hızlanması tesadüfi değildir (Atik, 2020:85). Gerek Moğolların hizmetindeki Müslümanlar gerekse İlhan devleti ile Yuan arasında gidip gelen elçi ve İbn Batuta gibi seyyahlar bölgede İslam'ın yayılması ve prestijinin artmasında yardımcı olmuşlardır. Pax Mongolica yalnızca kara ipek yolunda değil deniz ipek yolunda da insanların ve düşüncelerin yayılmasında etkili olmuştur.

Sonuç

Moğolların Güneydoğu Asya devletleri ile olan ilişkileri ve bu ilişkilerin bu bölgede bıraktığı geçici ve kalıcı etkiler ülkemizde ve dünyada Güneydoğu Asya dışında çok az ilgi çekmiştir. Bu konuda dilimizde yeterli sayıda çalışma olmadığı gibi batı dillerinde de çalışmalar sınırlı sayıdadır. Oysa Tayland ve Laos'un kurulmasından Dai Viet'in zaman içerisinde Vietnam'a evrilmesi ve ulus bilincinin oluşmasına, Yunnan'ın kalıcı olarak Çin'e eklenmesinden Güneydoğu Asya'da Malay etnisitesinin yayılması ve İslamlaşmanın hızlanmasına kadar çok sayıda kalıcı etkisi olan bir dönemdir. Bu konu elbette başlı başına bir kitap olacak kadar geniş bir alanı ve dönemi kapsamaktadır ve kuşkusuz bu makalenin sınırlarını aşmaktadır. Ancak Moğol dünyasının belki de en az çalışılan ve anlaşılan alanlarından birisi olan Güneydoğu Asya bölgesi kuşkusuz daha fazla çalışılmayı ve anlaşılmayı hak etmektedir. Moğollar karada güçlü bir ulus olmalarına rağmen gerektiğinde ada devletleri ile de ilişkilere girmekten ve hatta seferler düzenlemekten korkmamış ve esneklik göstererek Kubilay döneminde hızlanan ve birbiriyle savaşan bağımsız hanlıklar ortaya çıkmasına rağmen Yuan diplomasisi Yuan hanedanının yalnızca bir Çin hanedanı olmadığını, Moğol imparatorluğunun gerçek mirasçıları olduklarını da göstermektedir. Moğol siyasetinin Güneydoğu Asya için üç alanda kalıcı ve büyük etkisi olmuştur. Bunlardan ilki yüzyıllardır bağımsız bir devlet olan ve kendine has bir kültürü dili ve devlet yapısı olan Dali'nin kalıcı bir şekilde Çin'in bir parçası haline gelmesi ve Çin'in doğrudan Hindicininine sınırdaş olmasıdır. Daha önce Çin'in en güney komşular batıda Dali, doğuda ise Tay kabileleri ve Dai Viet iken Moğolların Dali krallığına son vermesi ve Tay kabilelerinin güneye göç etmesi sonucunda Çin

siyasal ve kültürel anlamda güneye doğru genişlemesini sürdürmüştür. Bu durum Güneydoğu Asya'nın jeopolitiğini ve kültürel yapısını kalıcı olarak değiştirmiş, Hint kültür çevresine daha yakın olan devletler Çin kültür çevresine yaklaşmaya başlamışlardır. Siyasi ve ekonomik olarak da Çin'in bölgedeki Hegemonyasının gerçek anlamda Song ya da daha sonraki Ming hanedanı ile değil Yuan hanedanının siyaseti ile ve güney yönünde bu genişlemesi ile başladığı söylenebilir. Bir başka önemli değişiklik ise Moğolların güneye ilerlemesi ile güney yönünde Hindicinine göç eden ve burada Moğollar ile müttefik krallıklar kuran Tay kabilelerinin bölgedeki etnik ve jeopolitik yapıyı kalıcı olarak değiştirmesi olmuştur. Günümüzde bölgenin en önemli devletlerinden olan Tayland Moğolların Tay kabileleri ile olan ittifakı sayesinde kurularak güçlenmiştir. Üçüncü olarak ise her ne kadar bölgede ilk ciddi anlamda donanma faaliyetlerini Song hanedanı başlatmış ise de bu faaliyetler genellikle korsanlık faaliyetlerinin engellenmesi ve Cürçen ve daha sonra Moğol ordularının Huai Nehrini geçmesini engellemekle, yani sınırların korunmasıyla sınırlı kalmıştır. Oysa Moğollar donanmayı aktif olarak kullanmış, hem bölge devletlerine üstünlüğünü kabul ettirmek hem de İran'daki İlhanlara yardım göndermek amacıyla deniz yolunu açık tutmak istemiştir. Bu donanma faaliyetleri ve bölge devletlerinin Yuan hanedanına bağlanması ise daha sonraki Ming hanedanının da benzeri bir politika izlemesinin temellerini atmış ve nihayetinde Çin'in günümüzde Vietnam'dan ilhak ettiği adalar ile diğer bölge devletlerinin karasuları üzerindeki hak iddialarının temelini oluşturan ilk deniz açılımı Moğol siyasetinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu yönüyle Moğol seferlerinin ve politikalarının günümüze kadar gelen yansımaları daha çok araştırmayı hak etmektedir.

Kaynakça

- AIDA, Niro. (1982). *蒙古襲来の研究 [Môko Shûrai no Kenkyû: Research on the Mongol Invasions]*. Tokyo: Yoshikawa Kobunkan.
- ALLSEN, Thomas T. (1986). "Guard and Government in the Reign of The Grand Qan Möngke, 1251-59". *Harvard Journal of Asiatic Studies* 46(2):495-521. doi: 10.2307/2719141.
- ALLSEN, Thomas T. (2004). *Culture and Conquest in Mongol Eurasia*. 2. bs. New York: Cambridge University Press.

- ATİK, Kubilay. (2016). "Çin Kaynaklarında Altın Ordu Hanlığı ve Cuçi Ulusu". *Crimean Historical Review* (1):8-14.
- ATİK, Kubilay. (2018). "Court Politics in the Mongol Empire from Ögedei until Möngke". Ss. 14-28 içinde *Social Sciences Studies in Turkey*. Bloomington: Trafford Publishing.
- ATİK, Kubilay. (2019). "Tayvan Dongning Krallığı". Ss. 9-26 içinde *Türkiye'de Tayvan Çalışmaları II*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- ATİK, Kubilay. (2020). "Singapura Krallığı". Ss. 83-92 içinde *Türkiye'de Singapur Çalışmaları*, editör A. M. Dünder ve C. Göker. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- BIRAN, Michal. (2013). *Qaidu and the Rise of the Independent Mongol State In Central Asia*. London: Routledge.
- BO, Xianqun, ed. (2016). *中国通史: 辽西夏金元 [Zhongguo Tongshi: Liao Xixia Jin Yuan: History of China: Liao, Xi Xia, Jin, Yuan]*. Beijing: Huaxia Chubanshe.
- CHEN, Da. (2011). *南洋華僑與閩粵社會 (Nanyang Huaqiao yu Minyue Shehui)*. Beijing: Shangwu Yinshuguan.
- DELGADO, James P. (2008). *Khubilai Khan's Lost Fleet: in Search of a Legendary Armada*. Berkeley: University of California Press.
- GRIMM, Tilemann. (1961). "Thailand in the light of official Chinese historiography: A chapter in the 'History of the Ming Dynasty'". *Journal of the Siam Society* 49(1):1-20.
- HUY, Nguyen Ngoc. (1998). "The Confucian incursion into Vietnam". *Confucianism and the Family* 91-104.
- KAZAZOE, Shoji. (1977). *蒙古襲来研究史論[Mökoshūrai kenkyū shiron: Historical Theory on Research on Mongol Invasions]*. Tokyo: Yuzankaku Shuppan.
- LIEBERMAN, Victor. (2003). *Strange Parallels Southeast Asia in Global Context, c. 800-1830*. C. 1. New York: Cambridge University Press.
- LO, Jungpang. (2012). *China as a Sea Power, 1127-1368: A Preliminary Survey of the Maritime Expansion and Naval Exploits of the Chinese People During the Southern Song and Yuan Periods*. editör B. A. Elleman. Hong Kong: Hong Kong University Press.
- NGO, Si Lien. (1986). *大越史記全書 [Dai Viet Su Ky Toan Thu: Complete Annals of Daiviet]*. editör K. H. Tran. Tōkyōdaigaku tōyō bunka kenkyū-Sho fuzoku tōyō-gaku bunken sentā.
- SHIRO, Momoki. (1998). "Dai Viet and the South China Sea trade: From the 10th to the 15th century". *Crossroads: An Interdisciplinary Journal of Southeast Asian Studies* 1-34.

SU, Hy Nhan. (1983). *越史略* [Viet Su Luoc: Outline of Viet History]. Taipei: Taiwan Shangwu Yinshuguan.

SUGIYAMA, Masaaki. (2013). *忽必烈的挑战=蒙古帝国与世界历史的大转向* [Hubilie de Tiaozhan- Menggu Diguo yu Shijie Lishide Dazhuanxiang]. Beijing: Shehui Kexue Wenxiang Chubenshe.

ZHANG, Xilu. (2006). “元世祖忽必烈灭大理国史事考 [Yuan Shizu Hubilie Mie Daliguoshi Shikao]”. *Dali Xueyuan Xuebao* (03):5-9.